

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА,
СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Філатова-Степанова В.І.

*судовий експерт сектору трасологічних досліджень,
Закарпатський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС*

ЗНАЧИМІСТЬ СЛІДІВ У КРИМІНАЛІСТИЦІ

Будь-який злочин супроводжується певними змінами у навколишньому середовищі. Саме такі зміни і є слідами злочину. Слід являє собою відображення злочинних дій, окремих елементів злочинного акту. У широкому розумінні слід утворюється в результаті механічної контактної взаємодії двох об'єктів. Один з них утворює слід і називається слідоутворюючим. Об'єкт, на якому утворюються сліди, – це слідосприймаючий об'єкт, або слідосприймаюча поверхня. Ділянки поверхні слідоутворюючого та слідосприймаючого об'єктів, якими вони доторкалися під час утворення сліду, називаються контактними поверхнями.

Історично використання слідів з метою розкриття злочинів відомо з давніх часів (особливо це стосується держав Стародавнього Сходу: Індії, Китаю, Камбоджі, Японії). Ще у сивій давнині для розслідування злочинів та розшуку злочинця запрошували добре обізнаних осіб – мисливців, слідопита, лікарів та інших «фахівців», які допомагали знаходити злочинців за допомогою залишених слідів [1, с. 26].

Навіть у тлумачному словнику української мови слід означає : відбиток ноги чи лапи на якій-небудь поверхні; заглибини, смуги і т. ін., що залишаються на якійсь поверхні чи в просторі від переміщення чогось, свідчить про щось; характерний відбиток, який

з'явився внаслідок чогось; наслідок чиєїсь діяльності, якої-небудь події і т. ін. [2].

Щодо визначення поняття «слід» у криміналістиці існують деякі протиріччя між вченими. Так, І.М. Якимов називав слідом відбиток предмета на будь-чому, що дозволяє судити про його форму або призначення. С.М. Потапов вважав, що слід – це відображення на матеріальних предметах ознак явищ, причинно пов'язаних із розслідуваною подією [3, с. 78]. У сучасній криміналістиці поняття сліду розглядається за кількома аспектами. У широкому розумінні слід – це результат будь-якої матеріальної зміни первинної обстановки внаслідок учинення злочину: матеріально-фіксовані зміни одного об'єкта на інший; поява чи зникнення тих чи інших предметів, порушення первинного положення, місцезнаходження, стану різних об'єктів (наприклад, загублені злочинцем на місці події власні речі, фрагменти розбитого віконного скла). Сліди в широкому розумінні охоплюють: комплекси елементів, властивих певним подіям (сліди дорожньо-транспортної пригоди, сліди пожежі тощо); зміни обстановки (поява або зникнення предметів, зміна їх місця розташування); зміна вигляду або стану предмета (зламаний замок). На сучасному етапі розвитку криміналістики як сліди розглядаються: звукові сліди, запахові сліди, сліди-мікрочастки, сліди-речовини, сліди генетичного коду людини.

Традиційно трасологія вивчає сліди тільки у вузькому розумінні, а саме – матеріально-фіксовані відображення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому (сліди-відображення). Сліди-відображення виникають внаслідок взаємодії двох об'єктів і мають достатньо широке розповсюдження: це сліди рук людини, ніг, взуття, зубів, транспортних засобів, знарядь та інструментів тощо. Сліди-відображення є основним предметом вивчення у трасології.

Трасологія базується на таких наукових положеннях:

– всі об'єкти матеріального світу є індивідуальними. Кожний об'єкт індивідуальний і тотожний тільки самому собі. Індивідуалізація об'єкта здійснюється за збігом загальних і окремих ознак;

– за певних умов зовнішня будова одного об'єкта може відбитися на іншому. Точність відображення залежить від фізичних

властивостей слідоутворюючого і слідосприймаючого об'єктів, механізму слідоутворення. За матеріально-фіксованими слідами можлива ідентифікація (встановлення тотожності) об'єкта, який їх залишив;

– відносна стійкість об'єктів, які залишають свої сліди. Об'єктами механічної контактної взаємодії можуть бути тільки тверді тіла, які мають доволі стійкі зовнішні ознаки;

– відбиття у сліді зовнішньої будови предмета є перетвореним (має вид негативу). У сліді ознаки зовнішньої будови предмета переважно мають дзеркальне відображення [4, с. 58].

Незважаючи на склад злочину, будь яке скоєне правопорушення залишає за собою сліди. Залишені сліди можуть бути видимі, маловидимі або ж невидимі. Видимі сліди це ті, які добре помітні неозброєним оком і виявляються без яких-небудь спеціальних прийомів (об'ємні сліди знаряддя злому па перешкоді, слід шини колеса автомобіля, пляма крові тощо). Маловидимі і невидимі це ті, які виявляються за допомогою спеціальних прийомів та засобів. Для виявлення маловидимих (сліди рук на твердих і гладких поверхнях, сліди-накладення волокон тканини) і невидимих (сліди рук на папері) слідів використовуються додаткове освітлення, найпростіші оптичні прилади (збільшувальне скло), а також механічний і хімічний вплив спеціальними засобами-порошками, парами, реагентами.

Слід зазначити, що саме завдяки знанням з трасології можна встановити:

1. Механізм та умови, за яких виникає слід в процесі скоєння правопорушення злочинцем.
2. Встановити певні обставини події на місці злочину.
3. Групову належність чи окремі ознаки об'єкта, який залишив слід.
4. Є змога індивідуалізувати об'єкт, який залишив слід.

Наукові засади криміналістичної трасології утворюють положення діалектики про індивідуальність, у тому числі зовнішньої будови, відносну стійкість об'єктів матеріального світу, здатність їх відображати та відображатися під час взаємодії, зокрема у вигляді слідів-відображень тощо.

До наукових засад також належать дані теорій криміналістичної ідентифікації, встановлення групової належності та криміналістичної діагностики, криміналістичних учень про механізм слідоутворення, про ознаки об'єктів тощо; дані природничих і технічних наук. Систему трасології утворюють:

- вчення про сліди і слідоутворення;
- вчення про дослідження слідів-відбитків; слідів-предметів; слідів-речовин;
- способи і методи виявлення, фіксації та вилучення слідів;
- вчення про дослідження речовин як трасологічних слідів злочину [5, с. 69].

Влучно зазначає І.І. Пророков: «знання механізму утворення слідів, їх класифікації дозволяє судити про спосіб вчинення певних дій, результатом яких дані сліди є, і про особливості об'єктів, що утворили ці сліди» [6, с. 7], тобто знання механізму утворення слідів є необхідною передумовою отримання доказової інформації.

Проаналізувавши сучасну літературу і розвиток науки у сфері криміналістики можна зробити висновок, що незважаючи від виду і типу слідоутворюючих об'єктів, а також від властивостей і особливостей слідоприймаючих поверхонь у них є спільний механізм слідоутворення, що призводить до можливості вдивитися у суть сліду як об'єкта пізнання, виявити його генезис і, отже, пояснити його, тобто вирішити завдання науки. В основі розуміння механізму слідоутворення відбувається розвиток практичного дослідження слідів і не важливо чи це сліди взуття, зброї, автомобільної шини або ж відтиски печаток. Визначення слідів має вагоме значення у розкритті кримінальних правопорушень, оскільки допомагає встановити окремі обставини злочину, зняття вчинення злочину, обставини та події за яких було скоєно правопорушення та, головне, отримати відомості про суб'єкта, який його скоїв.

Список використаних джерел:

1. Салтевський М.В. Криміналістика : Підручник : У 2-х ч. 4.1. – Х.: Консум, Основа, 1999. – 416 с.
2. Академічний тлумачний словник (1970–1980). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/slidy#:~:text>

3. Криміналістика : підручник / [Берназ В.Д. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А.Ф. Волобуєва ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2011. – 665 с.

4. Криміналістика : підручник / Кол. авт.: В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. / За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2008. – 464 с.

5. Криміналістика : курс лекцій / І.І. Когутич. – Київ: Атіка, 2008. – 888 с.

6. Прокопов И.И. Общее положение трасологии / И.И. Прокопов // Криминалистическая экспертиза, 1968. – Вып. 6. – С.

7. Бойко О.Д. Історія України : навч. посіб. 3-тє вид., вип., доп. / О.Д. Бойко. – К.: Академ видав, 2007. – 688 с.

Храпицька М.О.

студентка,

Науковий керівник: Кармазіна К.Ю.

кандидат юридичних наук, доцент,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ІНФОРМУВАННЯ ПРО ПРАВО НА ПРИМИРЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Право на примирення є важливим правом як потерпілого, так і підозрюваного (обвинуваченого), спрямованим на відновлення стану, який існував до моменту вчинення кримінального правопорушення. Якщо для потерпілого це можливість отримати відшкодування завданої йому шкоди, то для правопорушника – це шанс виправитися та повернутися на шлях законслухняного громадянина, не зазнавши деструктивного впливу пенітенціарної системи на його життя. Помітну роль у процесі примирення на етапі досудового розслідування відіграє прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням.

Серед тих функцій прокурора, які спрямовані на забезпечення можливості примирення потерпілого та правопорушника, інформування потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) є надзвичайно важливим, адже, фактично, створює належне підґрунтя